

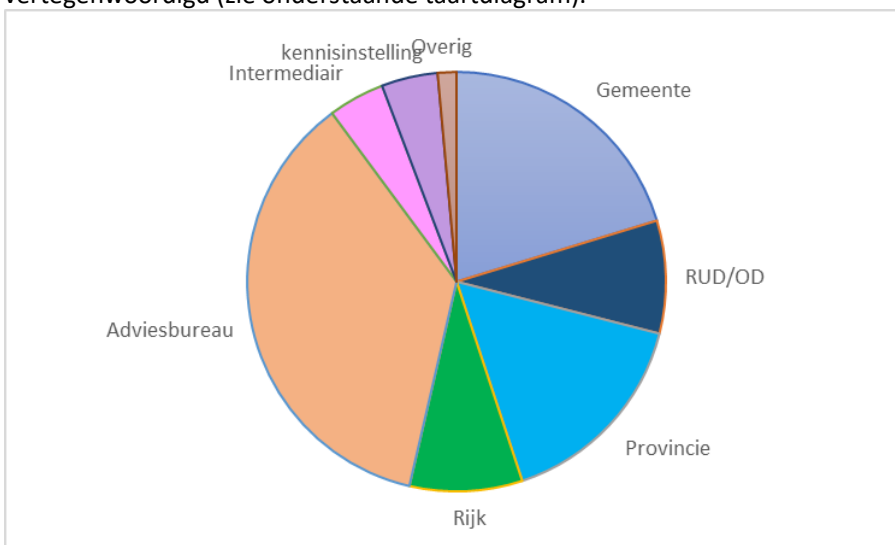
Bijeenkomst Platform Bodembeheer

Bodembeheer van de Toekomst

18 juni 2019, Provincie Noord-Brabant

Grote maatschappelijke opgaven en de komst van de Omgevingswet vragen om een ander bodembeheer. Een beheer dat meer is gestoeld op duurzaam bodem- en landgebruik waardoor we op lange termijn veilig en gezond kunnen wonen, werken, voedsel produceren en ruimte bieden voor water, natuur en biodiversiteit. Hoe geven we hieraan invulling in de periode na 2020?

Op 18 juni 2019 hebben we gekeken naar ideeën over de toekomstige inrichting van Nederland. Dat is veel en groots. En één ding weten we zeker: deze ideeën worden in enkele jaren doorvertaald naar regionale en lokale gebieden. De impact op het landschap zal enorm zijn, de gevolgen voor de bodem groot. Op de middag zijn zo'n 70 personen afgekomen, afkomstig van verschillende soorten organisaties. Iets meer dan de helft van de aanwezigen kwam vanuit de overheden. Daarnaast waren ook de adviesbureaus goed vertegenwoordigd (zie onderstaande taartdiagram).



Opening

Dagvoorzitter Nancy Wester van de provincie Noord-Brabant verwelkomde de deelnemers en licht het programma van de dag toe. Het bodembeheer gaat er in de toekomst anders uit zien dan dat we gewend zijn. Bij het aanpakken van de belangrijke maatschappelijke opgaven is er een belangrijke rol weggelegd voor de bodem. Door de NOVI krijgen we een ander bodembeleid en wordt het mogelijk om vanuit een integrale blik, op verschillende niveaus naar de maatschappelijke opgaven en de rol van de bodem hierbij te kijken. De NOVI werkt niet alleen op landelijk niveau, maar ook op regionaal en lokaal niveau.



Dagvoorzitter Nancy Wester



Deelnemers

Programma

Tijd	Onderdeel	Spreker	Zaal
13:00	Opening	Dagvoorzitter Nancy Wester (provincie Noord-Brabant)	Bois-le-duc zaal
13:20	NOVI en haar relatie met de ondergrond	Mirjam Post (Ministerie van IenW)	Bois-le-duc zaal
13:40	Panorama Nederland; de visie van de Rijksadviseurs over de toekomstige inrichting van Nederland	Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs)	Bois-le-duc zaal
14:00	Sessies aan de hand drie fasen in een ruimtelijk traject:	Sessieleiders en inspiratoren	
	<ul style="list-style-type: none"> Keuzefase: hoe rekening te houden met de ondergrond op het moment dat voor een initiatief een locatie of gebied wordt gezocht? 	Mirjam Post (Ministerie van IenW) & Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs) i.s.m. Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)	Innovatiegallerij 5
	<ul style="list-style-type: none"> Ontwerpfase: adaptief rekening houden met de kansen en kwetsbaarheden van de ondergrond bij het ontwerp van plannen. 	Rutger v.d. Brugge (Deltares)	Groene pad 4
	<ul style="list-style-type: none"> Realisatiefase: wat te regelen voor een gezonde leefomgeving en een goed beheer van de ondergrond? 	Marcel Koeleman (VNG-WEB)	Bois-le-duc zaal
15:00	PAUZE		
15:20	Minimasterclasses over Bodembeheer van de toekomst	Sessieleiders en inspiratoren	
	<ul style="list-style-type: none"> Hoe kom ik aan tafel? 	Ralph Vis en Savan de Jager (Abel talent)	Groene pad 4
	<ul style="list-style-type: none"> Hoe zet ik een netwerk op binnen de eigen organisatie? 	Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)	Bois-le-duc zaal
	<ul style="list-style-type: none"> Hoe breng ik de bodem in beeld (3D)? 	Martijn Mekink (TAUW)	Podium van Brabant 3
	<ul style="list-style-type: none"> Hoe werk ik samen in een gebied en combineer ik opgaven? 	Michiel Gadella (RWS-Bodem+)	Innovatiegallerij 5
16:20	Beeld van de dag	Dagvoorzitter Nancy Wester en WEB-voorzitter Marcel Koeleman	Bois-le-duc zaal
16:45	Netwerkborrel		

De presentaties zijn te vinden in het digitale archief van het Platform Bodembeheer op www.platformbodembeheer.nl.

Plenaire presentaties

NOVI en haar relatie met de ondergrond

Mirjam Post (Ministerie van IenW)

Mirjam geeft een "sneak preview" van de NOVI. Op 20 juni wordt de NOVI gepresenteerd en gaat naar de kamer. De NOVI is tot stand gekomen met veel verschillende stakeholders. Na de zomer is er een zienswijzen procedure. Einde van het jaar moet de NOVI worden vastgesteld. Vanaf nu wordt gewerkt aan samenwerkingsafspraken met medeoverheden om de NOVI ook in de praktijk in werking te brengen. De NOVI heeft haar grondslag in de Omgevingswet (OW), maatschappelijke opgaven zijn complex. We moeten integraler gaan werken en de samenleving is belangrijk om de plannen te realiseren. De NOVI bevat strategische hoofdlijnen, de uitwerking zal in programma's gaan plaatsvinden. Deels nationale (programma Noordzee, programma ondergrond uit de structuurvisie ondergrond (STRONG)) en deels decentrale programma's: maatwerk waarin wordt samengewerkt.

De rode draad zijn de 4 prioriteiten:

- Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie
- Duurzaam economisch groeipotentieel
- Sterke gezonde steden en regio's
- Toekomstbestendige ontwikkeling landelijk gebied.

Er zijn 21 nationale belangen op een rij gezet, heel breed, maar het meest belangrijk voor bodem en ondergrond zijn zaken zoals: waarborgen van een gezonde en veilige fysieke leefomgeving, klimaatbestendig en waterrobuust, betrouwbare en veilige energievoorziening duurzame voedsel- en agroproductie etc.

Er zijn dus verschillende zaken die om aandacht en ruimte vragen en daarom is het van belang om te boven- en ondergrond als een geheel te zien; er is een betere 3D planning nodig.

Mirjam licht een aantal belangrijke opgaven toe die nadrukkelijk een plaats hebben in de NOVI en waarvoor een aantal beleidskeuzes zijn gemaakt:

- Duurzame energie: er is aangegeven welke duurzame energiemogelijkheden waar kunnen plaatsvinden. De RESsen krijgen bijvoorbeeld als opgave mee: energiebesparing, warmtenetten en gebruik van gasleidingen. Ook is er een voorkeurstrits voor bijvoorbeeld de locatie van zonnepanelen meegegeven.
- Landelijk gebied: welke gebieden hebben kwetsbare bodem of een hoge milieubelasting. Dit betreft grote delen van Nederland. De landbouwvisie van minister Schouten gaat over de beleidskeuzes, waarin gestreefd wordt naar een betere balans tussen productie en bodemkwaliteit in brede zin.
- Drinkwatervoorziening: de kaarten uit de structuurvisie ondergrond zijn hier opgenomen. Als beleidskeuze is opgenomen dat provincies aanvullende strategische voorraden (ASV) toewijzen met een beschermingsregime
- Meer impliciet zijn de opgaven rond stedelijk gebied meegenomen in de teksten van de NOVI. Denk aan bodemdaling, ruimtedruk, de kabel en leidingenopgave i.r.t. de energietransitie (bijvoorbeeld warmtenetten).

De NOVI geeft hoofdlijnen, er worden beperkt keuzes gemaakt. De decentrale uitwerking is daarom cruciaal. Om dat goed te doen is het belangrijk dat de provincies en gemeenten in hun omgevingsvisies een goede bodem- en ondergrondparagraaf meenemen. Andere trajecten waar goed mee afgestemd moet worden zijn de RESsen, de veenbodemvisies, de relatie met het klimaatakkoord en de ASVs. Kortom de regio's zijn erg van belang om de NOVI te implementeren.

Panorama Nederland; de visie van de Rijksadviseurs over de toekomstige inrichting van Nederland

Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs)

Het College van Rijksadviseurs (CRa) adviseert het Rijk gevraagd en ongevraagd over ruimtelijke kwaliteit. Het College was gevraagd om mee te denken over de invulling van de NOVI. Er worden zoals gezegd weinig keuzes in de NOVI gemaakt. Daarom besloot het college om een wenkend toekomstperspectief uit te werken, dat kon dienen als inspiratie voor de NOVI. Er zijn heel veel opgaven. Er komen heel veel veranderingen aan. Daarom

moet er wel regie zijn om deze in te passen in de ruimte. En we “moeten” heel veel: klimaatdoelen halen, droge voeten houden, duurzame landbouw.

Het CRa heeft het omgedraaid, van moeten naar kunnen. De vorm van het panorama van Mesdag is als inspiratie gebruikt. Het panorama NL schetst een optimistisch beeld. Het gaat zich afspelen op de schaal van de regio. De regio’s hebben een andere cocktail van opgaven. Het panorama gaat ook over solidariteit, integraliteit en multifunctionaliteit. We hebben beperkte ruimte dus we moeten slim stapelen. De thema’s van de NOVI komen er in terug:

- De klimaatadaptatie -> water verbindt ons.
Waterveiligheid en een hoge omgevingskwaliteit is de dubbeldoelstelling. Het klimaat verandert. We hebben teveel of te weinig water of water van een te slechte kwaliteit. We hebben te maken met bodemdaling in veenweidegebied, inclusief CO₂ uitstoot. Er zijn een aantal principes voor dit thema opgesteld zoals “haal energie uit water”.
- Transitie van de landbouw -> een rijk boerenland
Gisteren is de uitwerking van de LNV-visie van minister Schouten uitgebracht, waar dit onderwerp aan de orde komt. In 1850 gaven we 70% van ons inkomen uit aan voedsel, nu 11%. Dat heeft veel welvaart gebracht, maar ten koste van wat? Wat betreft biodiversiteit en het inkomen van de boer doen we het slecht in Nederland. Er is een nieuwe deal tussen de boer en het landschap nodig. Als principes zijn bijvoorbeeld opgenomen: “stel een hoge landschapskwaliteit als randvoorwaarde voor de landbouw” en “maak de bodem weer gezond”.
- Verstedelijking -> meer tijd voor elkaar
De manier waarop we wonen verandert. Ook hoe we werken en ons verplaatsen verandert. Meer wegen aanleggen is niet de oplossing. Dat zorgt alleen voor meer verkeer. De ruimtelijke ordeningstraditie moet veranderen. Een van de principes hierbij is “stimuleer nabijheid en keuzevrijheid”.
- Energietransitie -> nieuwe energie
We moeten Parijs halen. Maar we doen het niet zo goed, we hebben een hoge CO₂ uitstoot. We zijn nog te sectoraal en gefragmenteerd bezig, terwijl andere opgaven ook randvoorwaardelijk zijn voor hoe we de energietransitie vorm moeten geven. We moeten slimme koppelingen maken. Regie hierop van het Rijk is nodig. De principes zijn o.a. “geef nieuwe energie aan oude wijken”, “bouw RESsen uit tot regionale omgevingsagenda’s”; “werk aan grensoverschrijdende energie”. Dit onderwerp raakt de ondergrond ook. Denk alleen al aan ordening kabels en leidingen.

Afsluitend de governance: het Rijk staat niet langer aan het stuur om topdown te bepalen waar we naartoe gaan. We moeten samen bepalen waar we heen gaan. Er zijn al veel goede voorbeelden. Maak daar gebruik van. Afsluitend roept Shera de deelnemers op om naar het rondreizende panorama te komen kijken.

www.panorama-nederland.nl

Presentaties zijn te vinden onder www.platformbodembeheer.nl >> archief

Parallele sessies ronde 1

De eerste ronde sessies ging in op de verschillende fasen in het ruimtelijk traject waarbij bodem en ondergrond een rol kunnen krijgen.

<p>1 Keuzefase: hoe rekening te houden met de ondergrond op het moment dat voor een initiatief een locatie of gebied wordt gezocht?</p>	<p>Mirjam Post (Ministerie van IenW) & Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs) i.s.m. Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)</p>
<p>2 Ontwerpfase: adaptief rekening houden met de kansen en kwetsbaarheden van de ondergrond bij het ontwerp van plannen.</p>	<p>Rutger v.d. Brugge (Deltares)</p>
<p>3 Realisatiefase: wat te regelen voor een gezonde leefomgeving en een goed beheer van de ondergrond?</p>	<p>Marcel Koeleman (VNG-WEB)</p>

1 Keuzefase

Mirjam Post (Ministerie van IenW) & Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs) i.s.m. Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)

Deze sessie richt zich op 4 case studies uit de NOVI. Na een korte introductie door Shera van den Wittenboer (adviseur landschap College van Rijksadviseurs) over de case studies, wordt er samen met de aanwezigen verder gediscussieerd over twee van de case studies. Shera belicht in haar presentatie de volgende case studies:

1. Veenweidegebied - Bodem en hydro leidend, of business as usual?
2. Kringlooplandbouw/landschapsinclusieve landbouw – Bodem en hydro sturend – functie volgt peil of peil volgt functie?
3. Klimaatadaptatieve maatregelen in de stad – Bodem en water als middel -
4. Collectieve warmtenetten en geothermie – Bodem dienend

De case studies gaan allemaal in op een andere rol van het bodem/watersysteem wanneer er keuzes worden gemaakt over de inrichting van een gebied. De discussie wordt geleid door Job van den Berg (RHDHV). Shera van den Wittenboer en Mirjam Post (Ministerie van I&W) treden op als inspirator en expert. De discussie richt zich met name op de case over landbouw en op de case over klimaatadaptatieve steden. Bij de case over landbouw, is de hamvraag of de productie gerichte landbouw leidend is, of dat het draagvlak van de bodem meer leidend moet worden. Zolang de bodem het kan dragen, kan er aan de marktvrage worden voldaan. De vraag is echter hoe het punt gedefinieerd kan worden waarop de bodem het niet meer aan kan. De draagkracht van de bodem is subjectief. We rekenen de verborgen, maatschappelijke kosten nu niet mee. Bijna alle bodems hebben problemen met en/of bodemdaling, en/of verzilting en/of chemische kwaliteit. Wanneer duurzame, volhoudbare landbouw het uitgangspunt wordt, in plaats van de huidige, productiegerichte landbouw, kan de draagkracht wel worden bepaald.

De discussie omtrent de case over klimaatadaptatieve maatregelen in steden richt zich op de vraag of (effecten op) water en bodem direct vanaf de initiatiefase meegenomen moeten worden, of dat dit niet nodig is. Uit de discussie kwam naar voren dat het op projectniveau steeds beter gaat en dat het bodem/water systeem steeds beter als kwaliteitsimpuls in beleid en initiatieven worden meegenomen. Bij het toekennen van functies op stedelijke schaal is echter nog winst te behalen. Belangrijk discussiepunt hierbij is het beheer: het beheer krijg meestal de minste aandacht, terwijl het meeste geld in een gemeente besteed wordt aan het beheer. In de praktijk komt beheer pas als laatste aan bod, terwijl dit aspect vanaf de beginfase moet worden meegenomen. In Amsterdam lukt het steeds beter om het bodem/water systeem integraal te beschouwen. Meer hierover is te lezen in het beleidsstuk 'Denk Dieper' van de gemeente Amsterdam.

2 Ontwerpfase

Rutger v.d. Brugge & Linda Maring (Deltares)

Het doel van deze sessie is om als bodem-ondergrondexpert de dialoog aan te gaan en mee te denken op een strategisch niveau in de keuzefase van ruimtelijke trajecten. De ondergrond biedt zowel mogelijkheden als grenzen die meegenomen dienen te worden. De adaptieve aanpak (ontwikkeld voor waterbeheer) kan handvatten bieden om deze dialoog aan te gaan. De adaptieve methode ondersteunt het maken van strategieën voor de langere termijn, waarbij diverse onzekerheden op ons afkomen. Je kunt ermee onderzoeken wat wel kan en wat niet, en hoe we moeten anticiperen op veranderingen. In deze sessie gingen we in op knikpunten (wanneer is een beleidsmaatregel "niet meer houdbaar") en adaptatiepaden ("welke opties hebben we om onze doelstellingen te bereiken"). Knikpunten kunnen een verschillende aard hebben: het kan gaan om een fysieke grens, om kosten, draagvlak of om economische aspecten. Rutger lichtte de adaptieve methode verder in adhv een presentatie. Vervolgens introduceerde Linda de casus: een polder waarin verschillende functies plaatsvinden (wonen, veeteelt, wat bedrijven, natuur) maar waar zoveel water onttrokken moet worden dat de huidige situatie niet meer houdbaar is omdat de waterkwaliteit in het gebied

sterk afneemt (inlaten gebiedsvreemd water natuurgebieden, aantrekken verzilting door de ontwatering) en de grondwaterstromen in een groter gebied sterk verstoord zijn. Aan de hand van deze casus is besproken wat er mis gaat als we niks doen en wat mogelijke knikpunten zijn. Genoemd werden:

- Het is kunstmatig, tegen het systeem in en het wordt erger (verzilting bodemdaling, meer neerslag)
- CO₂ uitstoot,
- Verzilting omgeving, landbouw, natuurschade
- Waterkwaliteit verslechtert
- Natte voeten, huidig gebruik wordt onmogelijk
- Verspilling van kostbaar drinkwater
- Schade natuurlijk systeem (veen verdwijnt-bodemvernietiging, verlies natuurwaarden, biodiversiteit)
- Niet circulair bezig (lineair)
- Bodemdaling, permanente kwel
- Kosten wateronttrekking
- Schades (agrariërs door verzilting, waterpeil; bewoners door bodemdaling (fundering), verzakken van woningen;
- Politiek: bodembewustzijn, minimaal draagvlak

Oplossingen kunnen zijn:

- Hoe terug naar natuurlijk systeem? Wat is er dan nog mogelijk?
- Onderwaterdrainage
- Functie gebied aanpassen

Het inzichtelijk maken van kosten en baten (plus wanneer treden die op en hoe deze zijn verdeeld) is een middel om het belang van het ondergrondsysteem inzichtelijk te maken. We moeten aansluiten bij de logica van het landschap en kijken naar de partijen en welke belangen deze hebben en op basis hiervan nieuwe scenario's opstellen.

Vervolgens is besproken hoe we bij de dialoog betrokken worden. Dat gebeurt in de praktijk nog niet altijd of te laat. Toch verandert dit. In het stedelijk gebied zijn we veel voorbeelden. Een ander voorbeeld is de Ontpoldering Noordwaard waarbij het natuurlijk systeem meegenomen is in de gemaakte keuzes. In het geval van de casus was het opstellen van bouwstenen in de Omgevingsvisie een kans om de situatie te agenderen. Door de grens van het gebied te vergroten en het belang van een goed werkend bodemgrondwatersysteem inzichtelijk te maken, ook naar de bestuurders.

3 Realisatiefase - wat te regelen voor een gezonde leefomgeving en een goed beheer van de ondergrond.

Marcel Koeleman (VNG-WEB)

Ga je meedenken of ga je mee-ontwerpen?

Marcel Koeleman trapt af met de stelling: gemeenten zijn straks mede-eigenaar van het bodemdossier en dan moet je wat. Met dat 'wat' doelt hij op 'Bodembeheer van de Toekomst'. Want: maandag 4 januari 2021 gaat het gemeentelijke omgevingsloket open en staan daar een aannemer, een verontruste burger en het waterschap. Nog anderhalf jaar voorbereidingstijd, zijn we er dan klaar voor? In het daarop volgende gesprek blijkt dat iedereen zich ervan bewust is dat bodembeheer nu anders is dan straks. 'Nu' is nog vooral geënt op sectoraal en milieu. 'Straks' is meer ruimtelijk en breed.

Drie vraagstukken komen op. Ten eerste is er de behoefte aan inhoudelijke instrumentalisatie. Zijn we in staat om bodembeleid te maken dat inhoudelijk aansluit bij de gedachte van de Omgevingswet? Daarbij komen drie brillen naar voren: de bril van het gebied, de bril van de opgaven in het gebied en de bril van bodem gerelateerde opgaven (gekoppeld aan vormen van bodemdegradatie, zoals daling, verdichting, verontreiniging, bodemvruchtbaarheid). Op de tweede plaats is de organisatorische inbedding. Kunnen we bijdragen aan de Omgevingsvisie en (vooral voor de realisatiefase relevant) het Omgevingsplan? Ten derde is het proces. Hoe kom je aan tafel? Hoe ga je, éénmaal aan tafel, een goede en relevante bijdrage leveren? Uit het gesprek blijkt ook dat de rolverdeling relevant is. Omgevingsdiensten zijn kennisdragers, maar hebben behoefte aan een deskundige vraag. Gaan gemeenten die stellen, als straks de provincie dat niet meer doet?

Hoopvol is de gedeelde constatering dat integraliteit niet betekent dat iedereen integraal moet zijn. Je hebt specialisten nodig én iemand die vanuit de integraliteit de specialisten uitdaagt om bij te dragen. De benodigde bodemexpertise verandert niet zo zeer, maar wel de route waarop het aanspreken van die expertise tot stand komt.

Het kernwoord uit het gesprek is 'concreet'. Iedereen snapt dat bovenstaande leidt tot een ander bodembeheer van de toekomst. Maar hoe ziet dat eruit? In ieder geval concreet en maatwerk, want die behoefte leeft bij iedereen. Marcel Koeleman kondigt aan dat het gemeentelijk netwerk bodem en ondergrond WEB zich daar over gaat buigen. Een project is in de maak waarin de WEB aanhaakt op staalkaarten die gemeenten gaan helpen om concrete keuzes te maken voor regelgeving in hun Omgevingsplan. Daarvoor is het nodig dat je weet waar je het over hebt (ken je bodem, vanuit data), dat je ruimtelijke scenario's voor de bodem visualiseert (liefst in 3D) en dat je de goede voorbeelden kent. Maar het blijft de vraag: ga je bijdragen of durf je mee te ontwerpen? Je bent immers mede-eigenaar van een relevant deel van de fysieke leefomgeving.

Parallele sessies ronde 2

In de tweede ronde sessies werden een aantal minimasterclasses over Bodembeheer van de toekomst gegeven:

1 Hoe kom ik aan tafel?	Ralph Vis en Savan de Jager (Abel talent)
2 Hoe zet ik een netwerk op binnen de eigen organisatie?	Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)
3 Hoe breng ik de bodem in beeld (3D)?	Martijn Mekkink (TAUW)
4 Hoe werk ik samen in een gebied en combineer ik opgaven?	Michiel Gadella (RWS-Bodem+)

1 Hoe kom ik aan tafel?

Ralph Vis en Savan de Jager (Abel talent)

Bij de start van de sessie werd duidelijk dat de sessietitel "Hoe kom ik aan tafel?" verschillend werd uitgelegd. Waar AbelTalent de sessie had ingericht op hoe we als bodem-branche kunnen zorgen dat we jong talent aan tafel krijgen en houden, was de verwachting van een aantal deelnemers dat de sessie handvatten ging geven aan de bodemexpert om eerder aan tafel te komen bij ruimtelijke vraagstukken. In Nederland worden veel ruimtelijke plannen gemaakt en ruimtelijke projecten gerealiseerd zonder na te denken wat dit betekent voor de bodem en ondergrond. Mensen met kennis van de bodem en ondergrond zitten bij de inrichting van ons land niet of nauwelijks aan tafel en komen dus pas in een latere fase in beeld, vaak pas als de gevolgen voor bodem en ondergrond alleen nog maar "gerepareerd" kunnen worden in plaats van meegenomen in de planvorming.

Uiteindelijk ontstond er een levendige discussie waarbij voorbeelden werden genoemd waar bodem wel vroegtijdig aan tafel zit. Zo worden initiatieven door de Omgevingsdienst Haaglanden als eerste op hoofdlijnen beoordeeld op haalbaarheid en mogelijke risico's / aandachtsgebieden waarbij alle betrokken domeinen – dus ook bodem en ondergrond – aan tafel zitten. Zo komt iedereen van zijn eigen eiland af en worden kennis en ervaringen gedeeld. Ook werd er gediscussieerd op basis van de vraag "Is het betrekken van jong talent dan de enige oplossing om integraal te werken?", waarbij de conclusie is dat alles draait om vaardigheden, kennis, communicatie en samenwerken. Kennis en ervaring blijft dus onontbeerlijk, maar we moeten wel hard nadenken hoe we de kennis richting de toekomst vastleggen en borgen omdat jong talent veel minder lang op één functie en in één domein blijft. En dat jong talent een grote rol kunnen spelen in het meebrengen van vaardigheden en het aanjagen van de communicatie en het opzoeken van de samenwerking is evident.

De link naar de presentatie van deze sessie: <https://prezi.com/view/Mj71wfKixGQFgiGuJH2t/>

2 Hoe zet ik een netwerk op binnen de eigen organisatie?

Job van den Berg (Royal HaskoningDHV)

Sessieleider Job start de sessie met een vraag aan de deelnemers. Hij vraagt hen na te denken over een actuele opgave die van de deelnemers vraagt dat zij hierover in gesprek gaan met anderen voordat ze ermee aan de slag kunnen. Ter ondersteuning heeft hij 4 vragen opgeschreven:

1. Wat is mijn opgave?
2. Wie heb ik daarbij nodig?
3. Wat is lastig?
4. Wanneer vind ik het succesvol?

Vervolgens worden er verschillende opgaven besproken in een kringgesprek. De opgaven richten zich op vragen als 'hoe vind ik (internationaal) de juiste mensen/spelers en hoe houd ik de mensen/spelers aangehaakt?' Ook werd er ingegaan op communicatie – als er veel partijen betrokken zijn, is het lastig om een eenduidig beeld naar buiten toe te communiceren. En wat doe je als je ziet dat je een speler mist in je netwerk, hoe krijg je die dan toch aan tafel?

Op basis van de ervaringen uit andere opgaven en projecten is geprobeerd om een aantal algemenere lessen te formuleren, die in vrijwel elk netwerk gelden. Zo is het belangrijk dat een netwerk wederkerig is en blijft. De spelers in een netwerk moeten zowel input geven als informatie op kunnen halen. Bij het opzetten van een netwerk of bij het zoeken van medestanders voor een bepaald idee, is het goed om aan te haken bij de mensen die het wél zien zitten. Zoek ambassadeurs die achter een onderwerp gaan staan. Op die manier kunnen andere spelers gemakkelijker worden overtuigd om ook mee te doen. En, als je zelf een onderwerp belangrijk vindt, begin dan gewoon. Houd het klein en laagdrempelig; dan zijn er de minste barrières in de communicatie.

Misschien wel de belangrijkste conclusie van de discussie, is dat het informele circuit cruciaal is om zaken voor elkaar te krijgen. Netwerken zijn per definitie informeel, deze bestaan uit persoonlijke relaties en wederkerigheid. Wat verbindend werkt in een netwerk is dat de deelnemers een persoonlijke professionele passie delen.

3 Hoe breng ik de bodem in beeld (3D)?

Martijn Mekking (TAUW)

Martijn Mekking leidde de sessie in met een aantal voorbeelden. Met betrekking tot visualisatie en 3D: wat is de next step? We werken op verschillende schalen, in het geval van *ordering* en visies kun je werken met artist impressions of grofschalige 3D beelden die aangeven wat er ongeveer in de ondergrond zit. Deze helpen bij de bewustwording dat er functies in de ondergrond zitten. In de *ontwerpfase* moeten we veel nauwkeuriger weten wat waar zit. Dan is goede data nodig. Na de voorbeelden en inleiding van Martijn waren 3 pitches van gemeenten aan de beurt.

- Marianne Langenhoff (gemeente Utrecht)
Voor Utrecht, de Merwedekanaalzone, wordt in het kader van de basisregistratie ondergrond (BRO) een 3D model uitgewerkt als een Proof of Concept, met daarin kabels en leidingen, bodemverontreiniging, meetnetten, archeologie, zettingen etc. Het is nog niet af. Er zijn nog geen dieptegegevens, daar is een vertaalslag voor nodig. Ook is er nog geen koppeling met de "nieuwe" bovengrond, na de herinrichting. De wens is dat de RO-ers straks gaan werken met het RO-model. Echter daar is momenteel bij de ontwerpers nog weinig animo voor.
- Joost Martens (gemeente Rotterdam)
Rotterdam is al heel lang bezig met het in kaart brengen van de ondergrond. Als je zoekt op youtube 3D ondergrond Rotterdam, vind je veel materiaal. Er is gewerkt aan artist impressions tbv bewustwording, aan een gedetailleerd 3D voxelmodel, waarbij de geologie in kaart is gebracht. Er is een stedelijk model 3D, inclusief ondergrond. En voor bewustwording ondergrond voor burgers is er de jaarlijkse maand van de ondergrond. Kortom, Rotterdam heeft veel op 3D gebied gedaan.
- Ron Nap (Gemeente Apeldoorn en Netwerk Gelders Ondergrond Overleg)
10 jaar geleden, met "Apeldoorn Doorgrond", is men gestart. Daarbij werden vooral de (ecosysteem)diensten van de ondergrond uitgelicht. Nu verschuift het werk van bewustwording naar

concreet worden. Er is veel beschikbare data en kaarten, maar de verbinding mist naar beleid. Er is behoefte om hiervoor slimme dingen te bedenken. Wat heb je wanneer nodig? Wanneer een plaatje, wanneer data? Een goed voorbeeld vindt Ron de klimaateffectatlas, waarin storymaps zijn gemaakt waarbij beeld en toelichting worden gecombineerd <https://klimaatvalleienveluwe.nl/atlas/>.

Vervolgens is besproken wat de "next step" is aan de hand van de GROW methodiek (Goal, Reality ,Options Will). De groepen hebben het volgende uitgewerkt:

Groep 1	Groep 2
GOAL	
<ul style="list-style-type: none"> • Politiek aandacht / communicatie / zichtbaarheid / agenderen • Ordening (3D) waar is het nodig en waar niet? • Ontwerpen 3D meer details • Visualisatie van natuurlijk kapitaal 	Elke gemeente moet kunnen beschikken over en gebruiken van alle ondergrondgegevens in 3D open source en toegankelijk Definitie ondergrondgegevens: alles onder maaiveld
REALITY	
<ul style="list-style-type: none"> • 2D beeld is al mooi • Sectoraal • Te laat in het proces ondergrond betrokken • Gronduitgifte in verdienmodel • Statische modellen (Nog geen dynamiek) TIJD 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen uniformiteit • Niet altijd up to date (bijv kabels en leidingen) • Wie is verantwoordelijk? • Vertaling complexe data • Mensen met kennis nodig
OPTIONS	
	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerken GIS i.c.m. kennis i.c.m. beleid • Werken aan uniformiteit • Uitbouw DSO • Geld van Rijk en centrale organisatie nodig • Open datasets die aangevuld kunnen worden met eigen data • Data-eisen voor realisatie data (format) • Losse ervaringen collectief maken • Moet niet te duur zijn
WILL	
Sluit aan bij groep 2	Veel ideeën en behoefte: nodig is een werkgroep te formeren die dit verder vormgeeft (overheid + bedrijfsleven + rijk en regio)

Als conclusies komen uit de groep dat een werkgroep een goed idee is. Het samen oppakken en centrale regie zijn daarbij een goed startpunt. De verdere uitwerking voor de regio en aanvullen van specifieke en regionale data is stap 2. Ook werd er opgeroepen dat het goed is onderscheid te maken tussen "ordering" en "ontwerp". Detailniveau verschilt!



Parallele sessies

4 Hoe werk ik samen in een gebied en combineer ik opgaven?

Michiel Gadella (RWS-Bodem+)

Ontdek de legitimiteit om mee te doen!

Michiel Gadella en Marco Vergeer verkennen aan de hand van drie stellingen de mogelijkheden om in gebieden samen te werken aan maatschappelijke opgaven. Is dat nu een kwestie van 'gewoon' samen aan de slag gaan of zijn er nog wat hobbels te nemen?

De eerste stelling ging over de verspreiding van baggerspecie. Waterschappen en Rijkwaterstaat moeten hun bagger kwijt en doen dat vaak in diepe plassen. Gebieden kunnen de bagger goed gebruiken, tegen bodemdaling en voor de vruchtbaarheid van landbouwbodems. En dus, zo is de stelling, moet je baggeren meer zien als een gebiedsopgave dan als een middel om wateren te ontdoen van te veel bagger. In het gesprek daarover komen wat technische beperkingen tevoorschijn. Zo kan bagger prima functioneren op landbouwgrond maar niet in natuurgebieden, daarvoor zitten er meestal teveel nutriënten in. En de verwachtingen van ophoging moeten niet worden overschat, want dan moet je een behoorlijke laag opbrengen om enig verhogend effect te sorteren en erbij vertellen dat je broeikasgassen uitstoot. Buiten dat is er het probleem van 'nieuwe' stoffen. Er zit meestal wel een stofje in die een norm overschrijdt. Zolang die normen en die stoffen er zijn, is verspreiding niet mogelijk. Dat geldt voor bagger maar ook over 'prachtig vruchtbare grond die zich in eeuwen heeft ontwikkeld'. We zullen dus ook iets moeten doen aan innovatie in normstelling, wetgeving en toepassingstechnieken. Vaak is de baggerkwaliteit een afspiegeling van de kwaliteit in het gebied omdat de bagger via afkalving en afspoeling van de bodem afkomstig is. Gebiedsgerichte normstelling kan alternatieve afzetmogelijkheden van baggerspecie bevorderen.

Maar de discussie trekt ook een andere discussie los. Wie heeft de kosten en wie de baten? Moet de baggeraar opdraaien voor de extra kosten ten opzichte van toepassing in een diepe plas als de bagger in het gebied een duurzame toepassing krijgt en daar baten genereert? De overheid mag zich hier de rol van marktmeester aantrekken, om zo kosten- en baathebbers te verenigen. En om kennis in te brengen over wat nu wel of niet goed is aan nuttige verspreiding in het gebied.

Volgens stelling twee doet het natuurlijke systeem niet mee in de ruimtelijke inrichting. Zeker niet in de fasen waarin keuzes worden gemaakt over het inpassen of combineren van maatschappelijke opgaven. Vaak zijn de inrichtingskeuzes gericht op de ruimte die de mens nodig heeft voor de maatschappelijke opgaven en wordt de ruimte voor het natuurlijk systeem/de natuur beperkt. Het wordt een discussie die uiteindelijk tendeeft naar 'legitimiteit van je handelen'. Waarom zou je als 'bodem' mee moeten doen aan deze gesprekken, waarom is dat waardevol? De constatering is dat ecologische waarden het altijd/vaak afleggen tegen economische waarden. Een treurige constatering want het zijn deze keuzes die in de (wat verre) toekomst economische waardevermindering kunnen veroorzaken. Denk aan bodemdaling, bodemverontreiniging of verdichte of niet vruchtbare landbouwbodems. Het is niet eenvoudig om de intrinsieke waarde van een vitaal bodem en watersysteem op de bestuurlijke tafel te krijgen. Is het beprijzen van ecologie dan de oplossing? Of een stevige omgevingswaarde in de Omgevingsverordening van een provincie of het Omgevingsplan van een gemeente? Of zouden we een analyse moeten maken van wat al die economisch-getinte keuzes in het verleden ons uiteindelijk hebben gekost aan ecologische én economische waarden?

Er komt een gevoel boven dat we beter moeten gaan nadenken waar we (natuurlijke systeemmensen) van zijn en wat te bieden hebben. Dat start met weten waar je het over hebt en het bieden van bewijslast.

De derde stelling gaat over de ramp die nodig lijkt te zijn om natuurlijke systemen in het besluitvormingsproces te krijgen omtrent het combineren van opgaven in een gebied. Was de ecologische ramp van de droge zomer van 2018 voldoende of moeten er nog wat rampen bij? De aanwezigen zien wel effecten van de droge zomer, er zijn best overheden die daarop anticiperen en nieuwe ecologische rampen willen voorkomen. Water vasthouden in de bodem bijvoorbeeld, en robuuste vruchtbare bodems zijn daar beter in dan arme gronden. Of de opkomst van natuurlijk bosbeheer, waarbij het ook gaat om bodems die in meerdere lagen water vasthouden. Maar er is ook het gevaar van het wegebben van dat effect, soms lijken we de droogte alweer vergeten. Een ramp van dit niveau is dus niet voldoende. We hebben er misschien meer nodig. Of we moeten rampen beter uitventen, direct publiceren over nut en noodzaak van robuuste natuurlijke systemen. En vooral: nog nadrukkelijker de verbinding leggen tussen opgaven en de bodem.

Terugkoppeling

Dagvoorzitter Nancy Wester en VNG WEB-voorzitter Marcel Koeleman sloten de middag af. Marcel geeft aan dat de gemeenten mede-eigenaar worden van bodem en ondergrondsdossier. Dat vraagt wat.

1. Kennis: We kunnen niet vanuit alleen de bodembril kijken, maar we moeten kijken naar gebieden, maatschappelijke opgaven én de bodemkennis tezamen.
2. Procedure: We moeten van onze eigen sectorale wet- en regelgeving naar omgevingsprocedures
3. Proces: Hoe zitten we erbij? We moeten van meewerken en meedenken naar mee-ontwerpen.

Dat is nogal wat. Bodembeheer van de toekomst is ook een project binnen WEB. De ambitie is op de drie bovenstaande punten inzicht te brengen en gebruik te maken van de best practices die worden opgedaan. We moeten anders kijken. We werken in een andere context (gemeenschappelijk beeld), maar hoe we dit gaan doen is nogal een klus. WEB wil dat concreet gaan vormgeven. Marcel sluit af met: “Het moet verdraaid concreet.”

Nancy vraagt de zaal hoe we de middag hebben ervaren? We moeten opgaven combineren: geld en bevoegdheden verdwijnen, maar de kennis in de organisatie blijft en hoe zet je die in. Ontdek je legitimatie. Een reactie wordt gegeven. Het concreet maken sloeg aan, de laatste sessieronde was concreet. Hoe sluit je aan bij de Omgevingsvisie en Omgevingswet? Heel veel gemeenten hebben capaciteit afgegeven aan de Omgevingsdiensten en hebben te weinig capaciteit. Dus het is moeilijk om krachtig initiatief te nemen om bodem op de kaart te zetten ikv Omgevingswet. Dit is een uitdaging. Een reactie vanuit Rotterdam hierop is: In Rotterdam zijn heel veel mensen op bodem actief. Dus je kunt goed meepraten. Ze zijn nu “binnen” bij al die processen, maar wat willen we nu precies?

Tenslotte komt uit de zaal: hebben we het gevoel dat het spannend en uitdagend is ipv moeilijk.... Bijvoorbeeld partijen bij elkaar brengen die anders nooit met elkaar praten, dat is een mooie uitdaging en verrijkt het werkveld. Daarbij stemden de meeste deelnemers in. Dagvoorzitter Nancy Wester gaf aan dat we een aantal mooie sessies gehad hebben en over verschillende velden en verschillende abstractieniveaus gesproken hebben. De middag werd afgesloten met een netwerkborrel, aangeboden door de provincie Noord-Brabant.

Alle presentaties van de middagen zijn te vinden in het digitale archief van het Platform Bodembeheer:
www.platformbodembeheer.nl

PBB@expertisebodemenondergrond.nl – <http://www.platformbodembeheer.nl> – [@bodembeheer](#)